

491.82

N241

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

STANFORD UNIVERSITY

LIBRARIES

STACKS

OCT 27 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књига XIV, св. 4-5.

БЕОГРАД, 1965.

САДРЖАЈ

	Страна
1) М. Стевановић, Неке лексичко-стилске разлике, а не језичке варијанте	195—226.
2) Р. Бошковић: Белешке етимолошке и граматичке	227—234.
3) М. Павловић: Посесивни генитив и присвојни придев	235—238.
4) М. Стевановић: Значење и функције генитивне синтагме с предлогом <i>од</i>	239—262.
5) Радоје Симић: Једна група зависно-упитних реченица	263—271.
6) Берислав М. Николић: Вукова Писменица и Мразовићева Славенска граматика	272—273.
7) А. Пецо: Два фонетска лика једне посуђенице	274—283.
8) Проф. Др Александар Ђ. Костић: Проблем српскохрватске медицинске терминологије	284—291.
9) Илија Павићевић: Још о геолошкој терминологији	292—299.
10) Језичке поуке	300—307.
11) Регистар	309—327.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

ПРОБЛЕМ СРПСКОХРВАТСКЕ МЕДИЦИНСКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

За изградњу коначне српскохрватске медицинске терминологије од највеће је важности установити у коликој се мери могу уједначити многобројни стручни термини у језику српских и хрватских лекара.

Без обзира на мишљење о томе да ли постоје или не постоје српска и хрватска варијанта нашег језика, неоспорно је да у нашој медицинској терминологији има доста разлика које се, чини нам се, ни у каквом случају неће моћи потпуно отклонити, што значи да до остварења јединствене, потпуно уједначене и изједначене медицинске терминологије, и поред најбоље воље, тешко може доћи. Те тешкоће не долазе толико од писма и начина изговора старог јата (скавски и ијекавски), нити од различитог поступања при транскрибовању страних термина, него од искључиве употребе посве различитих речи за исти појам. Нема, дакле, сумње да постоје *лексичке разлике*, које, у ствари, неминовно воде, то се мора признати, у стварање гдехд и двогубе номенклатуре. Да ли је та двогубост толиког степена и тако устаљена да у медицинској области нашега језика налаже издвајање двеју варијанти, показаће нам ускоро радови на изградњи српскохрватске медицинске терминологије.

У овоме чланку желим само да укажем на проблеме који ће се при томе раду одмах поставити и које ваља решити пре свих осталих. Проблеми се односе, пре свега, на стране, транскрибоване термине, којих у медицини има изузетно много, а затим на фонд наших речи којима можемо, више него што нам изгледа, обележити многобројне појмове у медицини.

Великих разлика у транскрибовању многобројних, и све многобројнијих латинских медицинских термина неће бити и не треба да буде, ако се поштују правописна правила нашега језика (од. XIII, стр. 132—164) и ако се спроводи строга контрола стварања латинских назива од речи латинског и грчког језика, што за постојеће термине неминовно тражи корениту ревизију. Разлике, у ствари, потичу од различитог поступања при транскрипцији таквих термина, што неизбежно доводи до усвајања њихових донекле различних облика. Уосталом, наш Правопис у неким случајевима то и допушта. Тако, латинске именице с. р. на *-ium* грчке на *-ion* српски лекари транскрибују на *-ијум* (м. р.) и *-ион* (м. р.), а хрватски на *-иј* (м. р.): *делиријум* — *делириј*, *ганглион* (погрешно *ганглија*) — *ганглиј*, *сџадијум* — *сџадиј*, *џлазмодијум* — *џлазмодиј*, *криџеријум* — *криџериј*, *калијум* — *калиј*, *наџријум* — *наџриј*, *радијум* — *радиј*, *санџоријум* — *санџориј* итд., док се *laboratorium* транскрибује *лаборџоријум* и *лаборџорија* — *лаборџориј*. Неке латинске именице ж. р. на *-itas* при транскрипцији постају на подручју екавског изговора мушког, а на подручју ијекавског изговора женског рода: *кванџиџеџи* — *кванџиџеџиџа*, *квалиџеџи* — *квалиџеџиџа*, иако се у Правопису (т. 161, стр. 141) изрично каже да се у нас такве латинске именице пишу (према немачкој транскрипцији) на — *џеџи*. Међутим, изједначење би се у многим случајевима лако могло постићи ако се, где је то могућно, употреби наш наставак *-носџи*: *сексуалносџи* уместо *сексуалџиџеџи*, *сџабилносџи* уместо *сџабилџиџеџи*, *џоларносџи* уместо *џоларџиџеџи*, *вискозносџи* уместо *вискозџиџеџи* и т. сл. Додуше, то није могућно у свим случајевима, као на пример: *џросџериџеџи*, *аџинџиџеџи*, *морџалиџеџи*, *наџалиџеџи*, али се, онда, за највећи број тих појмова могу наћи чисто наше речи. Различан начин транскрибовања *ch* и *h* у хрватских лекара доводи до различног писања речи које почињу тим словима: *хореја* — *кореја*, *хроничан* — *кроничан*, *хирургија* — *кирургија*, *хромозом* — *кромозом*, *хориоидеја* — *кориоидеја*, *хлор* — *клор*, *хром* — *кром* итд.

Али, изнад свега, на овом месту треба указати на врло раширено занемаривање наших, изворних речи за поједине медицинске појмове и на сасвим излишњу употребу страних речи. То се најбоље види на овом примеру. За временски размак од три месеца имамо реч *џромесечје*. Када се узме у обзир да за тај појам имамо и

страну реч *штримесџар*, онда је заиста неразумљиво што се у нашу медицинску терминологију уводи и транслитерована грчка реч *штрименон* (као што је то учињено у преводу на наш језик једног великог страног уџбеника). Пренебрегавање нашег лексичког блага, у највећој мери способног да изрази многе медицинске појмове, чак и оне врло сложене, мора се енергично сузбијати, мада је та навика, на жалост, врло укореењена и у српских и у хрватских лекара. Када се томе дода и незгода која настаје због употребе све већег броја латинских или страних термина за исти појам, опасност од *йецилономије* постаје очевидна, против чега се треба борити, утолико више што нам за многе појмове већ предстоји подвајање у језику српских и хрватских лекара. Ако се свему томе не стане на пут, наша медицинска терминологија ће због тога бити излишно претоварена.

Проблем транскрибовања латинских придева на наш језик много је сложенији због приличног лутања у њиховој творби. У сваком случају при њихову транскрибовању нама изгледа да на првом месту треба избегавати стварање нашег придевског облика од латинског придева (стварање придева од придева), као што се то у нашем медицинском језику данас често чини. Истина, међу једним лекарима све се више испољава тежња да се то избегава, док је те тежње знатно мање у других лекара. За транскрибовање латинских придева треба, нама се чини, да важи ово правило: ако је једна латинска именица или латинска транскрипција грчке именице унета у наш језик у правилно транскрибованом облику, придев треба градити, где год је то могућно, од тог облика, а не од придевског, посталог од изворне, латинске именице. Тако, на пример: од *йанкреас* придев треба да гласи *йанкреасни* (а не *йанкреајични*), од сифилис — *сифилисни* (а никако *сифилијични*, а најмање *сифилисјични*), од лимфоцит (као и од других именица с наставком *-цит*) *лимфоцитни* (а не *лимфоцитјарни*), од плеуритис (и од других именица на *-итис*) *йлеуријисни* (а не *йлеуријични*), од аорта *аорјини* (а не *аортични*), од систола *сисјолни* (а не *сисјолични*), од епител *ејителни* (а не *ејителјални*), од артерија *арјеријски* (не *арјеријални* или *арјеријелни*, а најмање *арјеријозни*, јер овај последњи облик означава богатство у артеријским судовима), од дијагноза *дијагнозни* (а не *дијагносјички*, што постаје од супстантивизованог придева *дијагносјика*), од бактерија

бакџеријски (а не бакџеријални, ни бакџеријелни), од синус синусни (а не синузални), од тимус џимусни (а не тимични), од тифус џифусни (а не џифичан), од трагус џрагусни (а не џрагични, што у пренесеном смислу значи и тужан), од хипофиза (и сличних именица на -иза) хџофизни (а не хџофизарни), од хематопоеза хемаџојоезни (а не хемаџојоеџичан, ни хемаџојоџеџичан итд., итд). Придев од ацидоза (и других именица на -оза) може да гласи само ацидозни, а никако ацидоџични, како каже аутор који, иначе, правилно употребљава алкалијски (а може и алкални) уместо алкалични. Али се ипак при транскрипцији још и данас придеви граде од латинског придевског облика, иако у нашем језику именица има свој транскрибовани облик који налаже друкчије поступање. Такви су примери: фемур — феморални, папила — џаџиларни, алвеол — алвеоларни, што не значи да се у будућности и ту неће поступити као што је горе речено, па ће ти придеви гласити фемурни, џаџилни, алвеолни*.

Међутим, ако се у нашем медицинском језику латинска именица не употребљава као технички термин ни у транскрибованом, ни у транслитерованом облику, латински придевски облик, изведен од те именице, постаје у неку руку, самосталан, те се у том случају о именици не мора уопште водити рачуна. Зато се у транскрибовању таквих латинских придева можемо служити њиховим скраћеним изворним обликом, коме додајемо и наш придевски наставак: *lethalis* (од *lethum* — смрт), *лейшалан*, *virilis* (од *vir* — мушкарац) *вирилан*, *inguinalis* (од *inguen* — препона) *ингвиналан*, *brachialis* (од *brachium* — мишица) *брахијалан*, *visceralis* (од *viscus* — дроб) *висцералан*, *lacrimalis* (од *lacrima* — суза) *лакрималан* итд. Али готово сви од овако посталих придевских облика могу се избећи и заменити, што је још боље, чисто нашим речима: *смрџан*, *џрејонски*, *мишични*, *шкрџни*, *дробовни*, *сузни*. Придеву *сџерилан* (од *sterilis* — неплодан, јалов) треба припојити, потпуности ради, и придев *сџерилиџеџан* (од *sterilitas*, неплодност), разуме се с различним значењем: стерилитетни знаци у стерилна човека.

* С неким оваквим тумачењима Уредништво се не може сложити, али је стало на становиште да чланак у целини треба објавити онако како је написан.

Мислим да наши лекари морају, најзад, да схвате сву корист од тога што наш језик допушта да се граде два различна придевска облика (квалитативни и посесивни) од неких транскрибованих именица: *алергијски* и *алергичан* (*алергијске* појаве, али *алергичан* болесник), *реуматичан* и *реуматички* (*реуматичке* појаве у *реуматичног* болесника), *венеричан* и *венерички* (*венеричке* болести, али *венеричан* болесник), *експериментан* и *експериментски* (животиња може да буде *експериментна* и *експериментска*: експериментна кад постаје из експеримента, а експериментска кад служи експериментисању), *ипрактичан* и *ипрактички* (*ипрактичке* вежбе могу бити *ипрактичне* и *неипрактичне*), *иласичан* и *иласички* (*иласична* маса, а *иласичка* хирургија) итд. Овај механизам у грађењу транскрибованих придева, ослобађајући се њихова грађења од придева на — *icus* (француски — *ique*, а немачки — *isch*), на жалост, још није нашао своје место у језику ни српских, ни хрватских лекара.

И за српске и за хрватске лекаре посебан проблем чини придев који се у латинском завршава на — *genes*, што се у нашем језику транскрибује наставком — *ген* (*хематоген*, *оитоген*, *ениероген* и сл.). Међутим, с овим придевским обликом настаје велика семантичка пометња: час се њиме означава својство стварања (од грч. *γενειναι*, стварати, творити), час својство проистицања, постајања од нечег. Отуда, да би се пометња избегла, треба за та два различна појма наћи адекватне термине, како се не би и даље за исти придевски облик везивала два посве различна појма: за *хематоген* нешто што потиче из крви (*хематогено* порекло неких болести), али и нешто што ствара крв (*хематогене* аминокиселине), за *оитоген* — нешто што потиче из ува (*оитогено* порекло неких поремећаја), али и нешто што гради уво (*оитогени* зачетак) итд.

Колико је горње поступање при транскрибовању придевских облика у складу с нашим изнесеним поставкама види се најбоље из примера именице *facies* и транскрибованих придева изведених од ње. Та се именица као анатомски појам у нас не употребљава и зато можемо при транскрипцији усвојити придевски облик *фацијалан* (од *facialis*). Међутим, та се именица као посебан термин употребљава у клиничком језику, где значи израз лица (*фацијес*) у и том случају, и због тога, њен придев мора да гласи *фацијесни* : *фацијесни* тип, али *фацијални* живац.

Чудно је, међутим, да неки аутори усвајају облик *џиф* (за *turhus*) уместо *џифус*, али, затим, не граде придев *џифан*, него *џифусан*. Таквих недоследности не сме да буде. Начело транскрибовања властитих имена латиницом (Правопис, стр. 146 и д.) мора се исто тако поштовати, па се, зато, не сме писати *Plaut-Vincentijeva angina* (као што се то чини у преводу једног великог уџбеника), јер је други аутор *Vincent*, а не *Vincenti*.

Наш Правопис, на жалост, не даје директивна упутства за транскрибовање страних глагола, што би за наш медицински језик било од велике користи. У транскрибовању глагола страног порекла у нас се срећу три инфинитивна завршетка: — *оваџи*, — *исаџи* и — *ираџи*. Једино је завршетак — *оваџи* наш. Друга два су страног порекла: — *исаџи* од грчког аориста, а — *ираџи* из немачког. Српски лекари настоје, и све више, да глаголе страног порекла транскрибују на — *оваџи* и — *исаџи*, док се хрватски користе скоро искључиво наставком — *ираџи*: *анализираџи* (уместо анализовати), *дијагнозираџи* (уместо дијагностиковати), *локализираџи* (уместо локализовати), *стабилизираџи* (уместо стабилизovati), *комбинираџи* (уместо комбиновати), *дестилираџи* (уместо дестиловати), *ресецираџи* (уместо ресековати), *реагираџи* (уместо реаговати), *филтрираџи* (уместо филтровати), *елиминираџи* (уместо елиминисати), *инхалираџи* (уместо инхалисати), *ојерираџи* (уместо оперисати), *перфорираџи* (уместо перфорисати), *евакуираџи* (евакуисати), *деформираџи* (уместо деформисати), *стерилизираџи* (стерилизовати) итд. Истини за вољу треба рећи да се један број страних глагола мора употребљавати у облику на — *ираџи*: *блокираџи*, *вибрираџи*, *појенизираџи*, *фиксираџи*, *шрејираџи*, *јулзираџи* и још неки други.

Насупрот разликама у начину транскрибовања латинских и других страних термина, при чему се користе алтернативне могућности предвиђене Правописом, разлике које настају употребом за исти појам наших различитих речи знатно су веће. Те речи немају синонимну вредност, јер их лекари с другог изговорног подручја не употребљавају. Није, разуме се, могућно, а није ни потребно, да се све те разлике овде наведу. Кад се за оба језичка изговора узму у обзир чисто медицинске речи, па им се додаду и оне које се у медицинском језику често употребљавају (парамедицинске), а нарочито оне које су од опште употребе и значења, разлике у језику

српских и хрватских лекара постају и још чешће, тако, да се њихов двојак начин изговора и писања у медицинској области врло лако запажа.

Довољно ће бити да се с оба подручја од медицинских речи за исти појам наведу само ови примери:

џршљен — *краљезжак* или *краљешак*, *кичма* (*кичмени сџуб*) — *краљезжница* (*краљешница*), *гојаност* — *џреџилосџ*, *ћелија* — *сџа-ница*, *џол* — *сџол*, *џолносџ* — *сџолносџ*, *глеђ* — *џаклина*, *заџа-љење* — *уџала*, *узешосџ* — *кљенуш(осџ)*, *бешика* — *мјехур*, *јешџра* (ж. р. јед.) — *јешџра* (с. р. мн. ген. *јешџара*), *џорођај* — *џород* (што на екавштини значи потомство, деца: „не имао од срца поро-да“), *слезина* — *слезена*, *слузокосжа* — *слузница*, *исхрана* — *џре-храна*, *варење* — *џробава*, *одојче* — *дојенче*, *гоџован* — *намеџник*, *једро* — *језгра*, *дисајан* — *дишан*, *џриџисак* (крвни) — *џлак* (крвни), *надражљивосџ* — *џдражљивосџ*, *закречење* — *оваџњење*, *џреџље* — *џреџџџље*, *чулан* — *осјеџан*, *јешџрен* — *јешџрњи*, *крвни судови* — *крвне жиле*, *каџилар* — *каџилара*, *маџериџа* — *ма-џерница*, *усџина* — *родница*, *рожњача* — *рожаница*, *беоњача* — *бјелоочница*, *сџубић* (у мрежњачи) — *чуџић*, *сочиво* — *леђа* итд., итд.

Анализа данашњег стања српскохрватске медицинске терми-нологије открива нам доста разлика у језику српских и хрватских лекара, о чему се при изградњи коначне терминологије мора водити рачуна, поштујући слободу опредељивања сваког народа. Неке разлике ће, вероватно, временом нестати, али ће већина коначно и остати. Знаци изједначавања, ма како оно било споро и ретко, већ постоје, као на пример: хрватски лекари све више напуштају термин *јешџра*, употребљен као именица с. р. у множини (ген. јетара), а *џород* (за *partus*) замењују речју *џорођај*, док се српски лекари опредељују за *слузница* уместо *слузокосжа*, *узрочник* уместо *џроузрочовач*. На најбољем путу смо били да се сложимо обостраним усвајењем назива именица на *-џић* за запаљењске болести уместо на *-џиџис*, одн. на *-џиџида*, али је, мислим без довољно разлога, у Правопису дошло до враћања на већ *наџуџиџени насџавак*, *не водеџи рачуна о чињеници да је неџићо већ било годинама уведено у живоџи*. Гумачење да је облик на *-џиџис* унесен у наш језик из немачког не изгледа нам довољно убедљиво, јер се после I светског рата број

лекара немачких ђака много смањило, док су у превази били ђаци француске и руске школе, где је за запаљење одавна усвојен само наставак *-ији*. Водећи рачуна о овим чињеницама, мислим да би било умесно вратити облик на *-ији* поново у живот, што многи лекари већ и спроводе.

У сваком случају, изградњи коначне српскохрватске терминологије, врло опсежном послу, мора да претходи сређивање и одабирање назива с говорних подручја и српских и хрватских лекара. Тек тај материјал ће нам, свакако мањим делом, открити све могућности за постизање уједначавања, а већим указати на потребу да у нашој медицинској терминологији буду равноправно и неприкосновено заступљени термини с оба подручја.

Проф. Др Александар Ђ. Косић